

Porównanie metod oznaczania i opisu gruntów przedstawionych w aktualnych normach serii ISO 14688-1 oraz ASTM D2488 w związku z przygotowaniem poradnika metodycznego w ramach zadania państwowej służby geologicznej

ALICJA GRABOWSKA

Państwowy Instytut Geologiczny - Państwowy Instytut Badawczy

alicja.grabowska@pgi.gov.pl

Normy PN-EN ISO 14688-1:2018-05 oraz ASTM D2488-17e1 dotyczą makroskopowego oznaczania i opisu gruntów. Pomimo niekiedy znaczących różnic, przedstawiają wiele podobnych zasad, technik oraz metod oznaczania i opisu. Poniżej przedstawiono najbardziej istotne podobieństwa i różnice. Dla większej przejrzystości wymiary podawane w normie ASTM D2488-17e1 przeliczono na mm, a wszelkie pojęcia i nazwy przetłumaczono na język polski.

FRAKCJE I ICH WYMIARY

Fracje oraz wymiary odpowiadających im cząstek i ziaren przedstawiono w Tabeli 1. Mimo że nazwy frakcji w dużej mierze są takie same, ich wymiary mogą się znacząco różnić. Skutkuje to możliwością otrzymania w oznaczaniu różnych nazw tego samego gruntu. Najistotniejszą rozbieżność widać w zestawieniu frakcji pyłowej i iłowej. PN-EN ISO 14688-1:2018-05 definiuje je wyłącznie w oparciu o wymiary, natomiast ASTM D2488-17e1 przede wszystkim na podstawie właściwości plastycznych.

Fracja	Zakres wymiarów cząstek i ziaren ASTM D2488-17e1	Zakres wymiarów cząstek i ziaren PN-EN ISO 14688-1:2018-05
Duże glazy	>300 mm	>630 mm
Glazy	>75 mm i ≤300 mm	>200 mm i ≤630 mm
Kamienie	>4,75 mm i ≤75 mm	>63 mm i ≤200 mm
Żwir	>19 mm i ≤75 mm	>2,0 mm i ≤63 mm
Żwir gruby	>19 mm i ≤75 mm	>20 mm i ≤63 mm
Żwir średni	>19 mm i ≤75 mm	>6,3 mm i ≤20 mm
Żwir drobny	>4,75 mm i ≤19 mm	>2,0 mm i ≤6,3 mm
Piasek	>0,075 mm i ≤4,75 mm	>0,063 mm i ≤2,0 mm
Piasek gruby	>2,00 mm i ≤4,75 mm	>0,63 mm i ≤2,0 mm
Piasek średni	>0,425 mm i ≤2,00 mm	>0,20 mm i ≤0,63 mm
Piasek drobny	>0,075 mm i ≤0,425 mm	>0,063 mm i ≤0,20 mm
Pył	≤0,075 mm – cząstki wykazujące bardzo nieznaczne lub brak właściwości plastycznych oraz charakteryzujące się małą lub brakiem wytrzymałości po wyschnięciu	>0,002 mm i ≤0,063 mm
Pył gruby		>0,02 mm i ≤0,063 mm
Pył średni		>0,0063 mm i ≤0,02 mm
Pył drobny		>0,002 mm i ≤0,0063 mm
Ił	≤0,075 mm – cząstki wykazujące właściwości plastyczne w różnych zakresach wilgotności oraz charakteryzujące się znaczną wytrzymałością po wyschnięciu	≤0,002 mm

PODZIAŁ GRUNTÓW MINERALNYCH

PN-EN ISO 14688-1:2018-05 dzieli grunty mineralne na bardzo gruboziarniste, gruboziarniste i drobnoziarniste. Kryteriami podziału są szacowana wzrokowo wagowa zawartość frakcji oraz plastyczność gruntu.

ASTM D2488-17e1 ogranicza rozpoznawanie gruntów mineralnych do tych zawierających w przewodzie ziarna mniejsze niż 75 mm i dzieli je na gruboziarniste

oraz drobnoziarniste. Kryterium różniczenia gruntów jest szacowana wzrokowo wagowa zawartość frakcji. Podział i kryteria przedstawiono w Tabeli 3.

Typ gruntów	Kryteria podziału ASTM D2488-17e1	Kryteria podziału PN-EN ISO 14688-1:2018-05
Grunty bardzo gruboziarniste	-----	Po oddzieleniu od pozostałej części gruntu ziarna >63 mm wagą więcej niż pozostała część gruntu.
Grunty gruboziarniste	Grunt zawiera ponad 50% ziaren o wymiarach >0,075 mm.	Po oddzieleniu od pozostałej części gruntu ziarna >63 mm wagą mniej niż pozostała część gruntu. Grunt nie lepi się w trakcie ugniatania, kiedy jest wilgotny.
Grunty drobnoziarniste	Grunt zawiera 50% lub więcej cząstek drobnych o wymiarach ≤0,075 mm.	Po oddzieleniu od pozostałej części gruntu ziarna >63 mm wagą mniej niż pozostała część gruntu. Grunt lepi się w trakcie ugniatania, kiedy jest wilgotny.

TESTY IŁ-PYŁ

Tym, co łączy obie normy w oznaczaniu gruntów drobnoziarnistych, są krótkie testy służące do rozpoznania głównej frakcji wpływającej na właściwości gruntu. W PN-EN ISO 14688-1:2018-05 jest ich 8, natomiast w ASTM D2488-17e1 tylko 4.

Test	Grupa gruntów drobnoziarnistych	Test	Rodzaj frakcji głównej
Dylatacja	Tłusty ił (<i>fat clay</i>)	Dylatacja	IŁ PYŁ
Zwięzłość	Chudy ił (<i>lean clay</i>)	Zwięzłość	
Plastyczność	Plastyczny pył (<i>elastic silt</i>)	Plastyczność	
Wytrzymałość w stanie suchym	Pył (<i>silt</i>)	Wytrzymałość w stanie suchym	
		Odczucie w dotyku	
		Zachowanie w wodzie	
		Zachowanie w powietrzu	
		Spójność	

Testy zostały przedstawione w Tabeli 4. Co jest ciekawą różnicą, ASTM D2488-17e1 na ich podstawie stosuje podział pyłu i iłu ze względu na właściwości bardziej lub mniej plastyczne. Natomiast PN-EN ISO 14688-1:2018-05 wyróżnia jedynie pył oraz ił, a w przypadku niejednoznacznych wyników testów podaje, aby frakcję główną opisać jako mieszaninę pyłu i iłu.

SYMBOLE I NAZEWNICTWO

ASTM D2488-17e1 prezentuje schematy klasyfikacyjne do oznaczania gruntów. Uwzględniła w nich procentowe przedziały udziału frakcji, wysortowanie oraz rodzaj cząstek drobnych. Podaje także symbole grup gruntów.

PN-EN ISO 14688-1:2018-05 przedstawia koncepcję gruntu jako frakcji głównej wymieszanej z frakcjami drugorzędowymi i trzeciorzędowymi. Podaje także ogólne zasady zapisywania nazw gruntów z prostymi przykładami. Nie prezentuje jednak propozycji ich symbolicznego odzwierciedlenia ani klasyfikacji.

W Tabeli 2 pokazano grupy gruntów mineralnych wraz z symbolami wg ASTM D2488-17e1 oraz frakcje główne z symbolami wg PN-EN ISO 14688-1:2018-05.

Typy gruntów	Nazwy grup gruntów mineralnych ASTM D2488-17e1	Symbole frakcji głównych PN-EN ISO 14688-1:2018-05
Grunty bardzo gruboziarniste	---	Duże glazy - lBo Glazy - Bo Kamienie - Co
Grunty gruboziarniste	GW - dobrze uziarniony żwir GP - słabo uziarniony żwir GW-GM - dobrze uziarniony żwir z pyłem GW-GC - dobrze uziarniony żwir z iłem GP-GM - słabo uziarniony żwir z pyłem GP-GC - słabo uziarniony żwir z iłem GM - żwir pylasty GC - żwir ilasty	Żwir - Gr Żwir gruby - cGr Żwir średni - mGr Żwir drobny - fGr
	SW - dobrze uziarniony piasek SP - słabo uziarniony piasek SW-SM - dobrze uziarniony piasek z pyłem SW-SC - dobrze uziarniony piasek z iłem SP-SM - słabo uziarniony piasek z pyłem SP-SC - słabo uziarniony piasek z iłem SM - piasek pylasty SC - piasek ilasty	Piasek - Sa Piasek gruby - cSa Piasek średni - mSa Piasek drobny - fSa
Drobnoziarniste	CH - tłusty ił CL - chudy ił MH - plastyczny pył ML - pył	Pył - Si Ił - Ci

GRUNTY ORGANICZNE

PN-EN ISO 14688-1:2018-05 wymienia kilka rodzajów gruntów organicznych w zależności od budujących je składników, struktury i środowiska powstania. Nadmienia także, że niektóre grunty mineralne mogą zawierać substancje organiczne, której zawartość jest charakteryzowana podczas opisu.

Z kolei ASTM D2488-17e1 dzieli grunty organiczne na dwa zasadnicze rodzaje: torf oraz drobnoziarniste grunty organiczne podobne iłom i pyłom. Norma podaje sposób oznaczania gruntów organicznych na schemacie klasyfikacyjnym.

Rodzaje gruntów organicznych podanych w obu normach przedstawia Tabela 5.

Grupy gruntów organicznych ASTM D2488-17e1	Grupy gruntów organicznych PN-EN ISO 14688-1:2018-05
TORF	Włóknisty Pseudowłóknisty Amorficzny
GRUNT ORGANICZNY	Przypowierzchniowa warstwa gleby lub HUMUS GYTIA DY

GRUNTY ANTROPOGENICZNE

Procedury przedstawione w ASTM D2488-17e1 dotyczą oznaczania i opisu gruntów naturalnych. Norma dopuszcza jednak przełożenie ich na oznaczanie i opis gruntów antropogenicznych powstałych ze składników naturalnych. Podaje także kilka przykładów ich zastosowania.

Zasady przedstawione w PN-EN ISO 14688-1:2018-05 służą do opisu zarówno gruntów naturalnych jak i antropogenicznych. Norma wymienia, jakie cechy gruntów antropogenicznych powinny być opisane i oznaczone. Nie podaje jednak żadnych przykładów.

OPIS GRUNTÓW

Obie normy łączą podobne sposoby opisu gruntów. Cechy, które należy opisać według każdej z nich, zostały zestawione w Tabeli 6. Pokrywających się cech jest wiele, natomiast każda norma dodatkowo wymienia takie, które się nie powtarzają.

Kryteria opisu gruntów ASTM D2488-17e1	Kryteria opisu gruntów PN-EN ISO 14688-1:2018-05
Kształt ziaren	Stożek obrotowy
Stożek obrotowy	Forma Charakter powierzchni
Wytrzymałość ziaren	Wytrzymałość ziaren
Barwa	Barwa
Reakcja z HCl	Zawartość węglanów
Konsystencja	Konsystencja
Zakres wymiarów ziaren	Skład granulometryczny
Struktura	Warstwowania i nieciągłości
Zapach	---
Wilgotność	---
Wymiar największego ziarna	---
Stożek cementacji	---
---	Zawartość cząstek drobnych
---	Skład mineralny
---	Zawartość substancji organicznych

Zarówno PN-EN ISO 14688-1:2018-05 jak i ASTM D2488-17e1 kładą nacisk na fakt, że oznaczanie i opis gruntów powinny przeprowadzać osoby o odpowiedniej wiedzy i umiejętnościach. Kwalifikacje takie można zdobyć rozpoznając grunty pod okiem osoby doświadczonej lub też porównując wyniki wykonanych przez siebie analiz makroskopowych z wynikami badań laboratoryjnych, obserwując zależności pomiędzy nimi i dokonując samokorekty.

PIG-PIB przygotowuje poradnik skierowany do osób chcących pogłębić swoją wiedzę, a także do osób chcących nauczyć się rozpoznawać grunty metodami makroskopowymi. Poruszy on m.in. kwestie związane z oznaczaniem, opisem i klasyfikacją gruntów zgodnie z aktualnymi i wycofanymi normami. Poradnik zostanie udostępniony na stronach PIG-PIB i będzie dostępny do pobrania nieodpłatnie.

Postępowanie w ramach zadania psg pn. „Współpraca krajowa w zakresie geologii i promocji działań państwowej służby geologicznej w latach 2024 – 2026 (zadanie ciągłe P5G)” sfinansowanego ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Do przygotowania postępu wykorzystano wyniki zadania psg pn. „Prowadzenie i aktualizacja Bazy Danych Geologiczno-Inżynierskich (BDGI) oraz Właściwości Fizycznych i Mechanicznych gruntów i skał (BDGI-WFM) wraz ze sporządzeniem Atlasów geologiczno-inżynierskich wybranych obszarów kraju w skali 1:10000 (zadanie ciągłe)”.